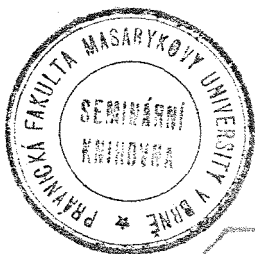

2187

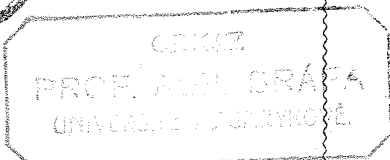
DR. ALBÍN BRÁF

ČESKÉ A NĚMECKÉ
„SVŮJ K SVĚMU”.

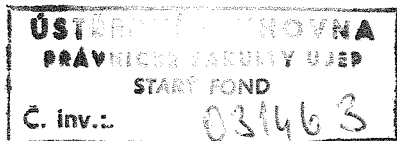
Albín Bráf

1949.

OTISK Z VLČKOVY OSVĚTY ROČNÍK 1909.

NÁKLADEM JOSEFA PELCLA V PRAZE 1911.

Tiskem Edvarda Leschingra v Praze-II., Štěpánská ul. č. 624.

SLOVO ÚVODNÍ.

Pan vydavatel »Chvílek« projevil ochotu vydati ve své sbírce otisk článků, které spisovatel uveřejnil v prvních třech číslech »Vlčkovy Osvěty« z r. 1909. Za půltřetího roku, který od té doby uplynul, sice spíše přibylo než ubylo případů hospodářského bojkotu protičeského na severu naší země, ale typické tvary, které snažil jsem se vystihnouti — typy co do formy i co do pohnutek — zůstaly tytéž. Na české straně ryze bojkotové úkazy mizely touž měrou, jakou se dostavovala pevnost, klid a kázeň, které jsou potěšitelnými znaky nynější české politiky v otázkách národnostního sporu.

Pokud by šlo o vztahy k nynějšímu jednání o národnostní dohodu v Čechách, jsou předmětem jejím záležitosti národnostní a jazykové ve správě veřejné a nemůže tedy ani plný úspěch řečených jednání odčiniti skutečnost velikého sociálno-hospodářského rozporu, který jest rázovitým produktem našich dějin století posledního. Zdar národnostní dohody v zákonodárných sborech mohl by však míti za následek zmírnění bojkotových zjevů na národnostním dějišti hospodářském. I to by byl účinek cenný.

Leč význam těch úkazů hospodářského soupeřství, které vyrostly na půdě národnostních protiv v zemích našich, neobmezuje se na poslání, jež mají ony v domácích našich dějinách.

Historie zná a stopuje dávno mocná mezinárodní napětí, jejichž příčinou byly zájmy hospodářské a která nejednou již vybila se ve válkách světodějného dosahu. I naše doba jest jich plna, hrají v nich své úlohy už všechny světa díly. Zjevem aspoň svými útvary novým jest však soustavné užívání hospodářských zbraní v národnostních rozporech uvnitř států s obyvatelstvem národnostně smíšeným. Není příkladu, aby státní moc byla v podobných občanských válkách hospodářských zhola ne-strannou. V Prusku na př. sama stojí v čele potírací vojny proti Polákům a Dánům, vyzbrojujíc ji finančními dotacemi stamilionovými. I vyvolala hospodářské akce obranné, jež poskytují dojemný příklad pospolitě oddanosti a kázně. Popudy, které zásahům státním, někdy i váhavým, v těchto směrech dalo a dává velkoněmecké hnutí, budou každému zjevny, kdo by si vzal práci pročísti jubilejní spis, jež letos vydal Všeněmecký Svaz v říši (Alldeutscher Verband) z příčiny svého dvacetiletého trvání. Najdou se tam ovšem zá-

roveň i mnohé dokumenty svědčící, jak tento Svaz, dalekosáhlé politické cíle sledující, spolu živě se stará o hospodářské zápasy národnostní v zemích rakouských a jak do nich zasahá.

Národové a náruďkové s jinými v mnohojazyčných společenstvích státních sloučení užívají ve zmíněném obranném neb rozvojevém snažení hospodářském m. j. též organizované kázně odběratelské («Svůj k svému») k účelům, k jakým státní a říše pro celek svého hospodářství národního užívají sazeb celních a po případě dopravních. A tu, hle, v našich dnech v říši ze všech ve světě hospodářském nejvyspělejší, jež nemá ochranných cel, nerozpakovali se sáhnouti k příkladu hospodářské svépomoci drobných národů. Dovolajíce se skvělého vzoru, jež podává sama královna, chopili se horliví mužové britští díla, aby probudili hospodářské vlastenectví k odběratelské kázni ve prospěch velkobritských výrobků naproti cizím. Vypůjčili si od malých, státně nesamostatných národů jejich význačné hospodářské heslo.

Jakou úlohu měly ostatně i ryze boykotové odpory proti rakousko-uherskému zboží jeden čas v Srbsku, pak zase v přístavech tureckých, jest v živé paměti.

A tak úkazy ze žhavého hospodářského zápasu českého nemají jen význam jako články v řetězu událostí, který sahá až k počátkům národního obrození a také svým rázem přispívá ke kouzlu našich dějů nejnovějších, nýbrž jsou zároveň jen odrůdami typů mnohem všeobecnějších, kterých si všimnouti musí sama historie světová a kterých nedbatí nemohou ani vědy společenské.

Dr. ALBÍN BRÁF:

ČESKÉ A NĚMECKÉ „SVŮJ K SVĚMU“.

I.

Uprostřed měsíce října 1909 uzavřena byla obřadným způsobem výstava, kterou z jubilejního podnětu podnikla pražská obchodní komora. Ve slavnostních schůzích, kterými výstava byla zahájena i skončena, ústy osobností významných několikrát se vytklo s radostným přízvukem, že výstava byla uspořádána svornou součinností obou národností. Více méně zřejmě se naznačovalo jako utěšené faktum, že ještě přece zbývá nějaké působíště, kam nedosahuje a dosáhnouti si netroufá národnostní boj, a to že jest obor hospodářského života, pole výroby a obchodu. Sem že bez největší újmy a nebezpečí pro oba národní tábory, pro zemi a stát boj národnostní ani zasáhnouti nesmí a dokud nezasaňuje, že také zbývá naděje v překonání protiv a rozporů v oborech jiných.

Není důvodu k nějakým pochybám o ryzosti přesvědčení všech těch, kdož podobné spokojené výroky pronesli při řečené i při jiných příležitostech poslední doby. S hledíště celé země nebylo u starých našich politiků a všech našich předních vlastenců ideálu vroucnějšího nad dohodu národní a pokud události národnostní zápas činily nutným, ani z daleka jim na mysl nepřipadlo, že by mohl a měl býti přenášen také na pole hospodářské. Připouštěli prospěšnost, ano nutnost závodění obou národností ve směru pokroku, ale nejprísněji

lišili závodění soutěžné od jakýchkoliv způsobů zápasu, který by naopak prosté soutěžení vylučoval, tedy v hospodářských věcech jiných pohnutek dopouštěl nežli právě zase jen hospodářských. Toto nazírání ostatně také dokonale hovělo představám, které ve vrstvách vyrabitelstva a obchodnictva u nás bezpečně se zahostily a nabyly povahy něčeho samozřejmého, ano hotového dogmatu, že hospodářský svět je světem pro sebe, sám sobě že účelem a ne-li už tedy něčím nad jiné lidské účely vůbec povýšeným, aspoň jistě něčím, co jim není podřízeno. Jest nad míru zajímavé viděti, jak v zemi staletým a stále se zostrujícím bojem národnostním postižené, bojem, který do tolika sfér životních zasahoval, i rodiny rozdvojoval, oboustranným souhlasem byla z boje toho přísně vyloučena jedna stránka životní. Jak velikou měrou tato skutečnost vzhledem ke zvláštním poměrům společenského vývoje v zemích českých hověla prospěchům německým, není nesnadno se domyslíti a vysvitne, tuším, i z toho, co dále povíme.

Ovzduší výstavy, ve které české a německé závody, školy a spolky jako vystavovatelé v míru a klídu vedle sebe dílo své na odív podávaly, působilo suggestivně na všechny, kteří se kochali myšlenkou o nutném a trvalém vyloučení národního sváru ze všeho zasahování v obor hospodářský a po případu se oddávali naději, že duch shody ze zachovaného působiště společného se přenesé i na pole jiná. V pravdě však již růžové představy nadše-

ných slavnostních proslovení při zahájení a ukončení výstavy byly správný jen pro okřálek výstavní. Mimo jeho meze byly valnou měrou čirým anachronismem. Nesrovnávalyť se se skutečností. Zásada o přirozené nezbytné neutralnosti hospodářského života naproti rozporům národnostním byla nejedním směrem již prolomena. Ano, na samém výstavišti — při jubilejní oslavě pětasedmdesátiletého trvání Jednoty průmyslové — bylo upozorněno, jak soustavně vyhánění Čechů z úřadů v tak zvaném uzavřeném území německém jako zásah do sociálního vývoje novějšími dějinami naší země podmíněného jest spolu formou hospodářského boje, který nutí k přiměřené obranné odvetě na jiných stranách téhož pole hospodářského. Také jinými směry vedl se již, a ne teprv od předvčírka, na německé půdě v Čechách vědomý a záměrný hospodářský boj proti Čechům, kdežto mezi námi zase již též po několik let obecně se projevuje živější smysl pro důležitost národohospodářského povznesení i dokonalejšího hospodářského osamostatnění našeho národa. Z toho důvodu budí nyní i český tisk mnohostranně v českém lidu větší odběratelskou ochotu naproti výrobkům českým a nalézá výzva ta aspoň u jednotlivců ze vzdělaných tříd národa jistého ohlasu. Kromě toho pak během posledních let porůznu na Moravě, v Čechách pak zejména v Praze propukla několikrát v širších vrstvách náhlá prudká hnutí pro zásadu »Svůj k svému«, obyčejně ve chvílích kroměobvyčejného politického vzrušení. Nezdá se

však, že by toto hnutí kdykoliv před tím na tolika místech zároveň bylo se ozvalo, a tak široké kruhy upoutávalo i uchvacovalo, jako právě v době, jež počíná takřka bezprostředně po uzavření jubilejní výstavy pražské a vrcholí za dnů potomních nepokojů. Zápalné látky pro mocné vzplanutí národní nevole bylo arci v řečené době dosti: zjevné úspěchy snahy po vyhoštění českých úředníků státních z německých krajů v Čechách, odboj německých soudců v záležitosti přijímání a vyřizování českých podání, porůznu až do pravé zbesílosti stupňované útisky českých menšin, pustá obstrukce na sněmě a jiné ještě události.

Vědomí o nevyhnutelnosti národohospodářského povznesení lidu našeho nevzniklo a nebylo projevováno teprv od té chvíle, kdy začíná propaganda zásady »Svůj k svému«. Bylo by křivdou na politických buditelích našich, kdyby se mělo zapomenouti, jak oni již jasně závažnost hospodářské síly národa chápali i hlásali. Palacký, Havlíček i Rieger dávají tomu přesvědčení výmluvný výraz a zrovna hloubku a dojemnost pravého naučení patriarchova mají slova Palackého: »Nemáme-li zakrsatí a ocnouti se na mizině, musíme ztrojnásobiti příčinlivost svou a stavěti se co nejvíce možná v roveň s jinými národy, kteří podnikavostí svou opanovali kraje světa.« Ani nejobnivenější z nynějších apoštolů hesla »Svůj k svému« nelíší se v mínění svém o potřebě hospodářského zvelebení národa od přesvědčení těchto starších našich vlastenců. Jen v názorech o prostředcích, jimiž k tomu cíli sluší

pracovati, rozchází se s nimi nyní valná část mladšího pokolení. Oni, a také ještě Fr. Šimáček, nejhornlivější hlasatel národohospodářského pokroku a rozvoje českého, nevybočili v tom směru z mezí, které se srovnávaly s panujícím liberálním názorem jejich doby. A tyto meze byly dány pravidlem, že každý má kupovati, kde poměrně nejlépe a nejlevněji obdrží, prodávati, kde nejlíp odbude. Samo sebou se rozumí, že toto pravidlo nevyklučovalo zvláštní přízeň z místních nebo krajanských a jiných ohledů k člověku, který něco kloudného dovedl tak dobře, ne-li lépe jako ti cizí, aneb aspoň dovésti byl schopen. Ale jako všeobecnou direktivu vytknout a připustit odběratelskou ochotu k českému výrobku a výrobci, k českému prodávaci, i tehdy, kdyby nebyl lacinějším, neřku-li kdyby byl o něco dražším — to by se bylo přičilo jejich základnímu národohospodářskému názoru. Necháпали důvodu, z jakého by mohl na nich někdo požadovat, aby dávali přednost Čechovi proti komukoliv. Oni něčeho podobného nežádali pro sebe jako prodávací a nepřipouštěli tedy jako kupci. Zcela v tom duchu, v jakém odpověděl vynikající, ryzí a tuhý český vlastenec na výtku, že pro dary vánoční zásobuje se ve Vídni a ne v českých obchodech pražských: »Vždyť při tom desítku ušetřím a já jsem také Čech!« Za to tím horlivěji hlásali a chválili hospodářskou svépomoc, zejména též družstevní, nevzpírali se ani veřejným podporám lidí nadaných k cestám na zkušenu a pod. — jen trh měl zůstatí nedotčen jakoukoliv po-

hnutkou jinou nežli hospodářskou. Šlo zkrátka o všechny ty prostředky, které vůbec — a tedy ještě dnes — mají svou váhu, mají nepochybný mravní význam, a na které také ještě nyní obmeziti se musí a obmezují všechny naše instituce pro účely národohospodářského povznesení zřízení, pokud mají povahu ústavů veřejných. Tak zejména i náš Národohospodářský ústav.

Ale rovněž nesluší přehlédnouti, že za panování právě naznačených názorů o prostředcích národohospodářského povznesení našeho nastaly první naše národní rozmachy na poli hospodářském, které už vybočovaly z mezí pouhého zvelebování rolnictví a řemesla po stránce technické i z mezí svépomocí společenstevní, jež osvědčila se hlavně v založenství. Máme na mysli dobu našich prvních bank, prvních pojišťoven a továrních závodů, zejména cukrovarů. To bylo na rozhraní let šedesátých a sedmdesátých předešlého století. Tak jako v nejnovější době vlna příznivé konjunktury, způsobená ochranou celní, nám vynesla utěšený rozvoj textilního průmyslu, tak tehdy s vlnou tak řečeného »netušeného národohospodářského rozkvětu« přišly nám počátky národního velkoprávního průmyslu a peněžnictví. Vypsati s úplnou přesností a jistotou, kdy vlastně se počíná obrat ve vylíčených názorech českých, a to přesvědčením o potřebě jisté změny v prostředcích k vydatnějšímu národohospodářskému zvelebování našemu, není tak snadno. Platí to nejen o době, nýbrž také o samých příčinách. Určitě a bezpečně lze vy-

tknouti jen jisté velké podněty obratu. Zvolna se v myslích sbíraly pramenky příčinné, až při dobré příležitosti už jako silné proudy veřejného mínění vynořily se na venek. Smíme-li ostatně naznačiti celou dobu od toho převratu prošlou jako období českého »Svůj k svému«, bude i v ní třeba lišiti jisté stupně.

Zůstaňme zatím u řečených podnětů. Mezi nimi byly největší a nejzávažnější dva: utrpení českých menšin a dojmy dvou zajímavých výstav, Jubilejní z r. 1891 a Národopisné z r. 1895. Výstavy zavdaly podnět k přemýšlení o národohospodářském stavu národa, poskytnuvše úvahám také názorný podklad. Vlastně však vyvolaly jen v malém kroužku lidí úsudky starostlivé a skeptické, u velké většiny národa byl dojem výsledků výstavních naprosto uspokojivý. Výstava z r. 1891 povedla se přes to, že většina německých závodů následkem politických událostí — osudu t. zv. punktací vídeňských na sněmu — účastenství své odřekla. Jen některé velké německé firmy hutnické a strojnické a neveliký počet velikých závodů textilních zúčastnily se přece. Umělecké, školské, národopisné poklady té výstavy ve spojení s pěknými výstavkami velkostatků a skvělými ukázkami z průmyslu zemědělského jen velmi střízlivým očím nedovedly zastříti mezery a slabosti českého vývoje. Národopisná výstava z r. 1895 se svým skvělým průběhem už pak dokonce poskytla posilu optimistickým náladám v národě — ale přece pak nutila soudnější hlavy k přemýšlení o celém stavu národa a tedy spolu o jeho stavu ho-

spodářském. K těm však spolu stále více nutily osudy českých menšin, hlavně na severu českém.

Průmyslový vývoj asi od polovice let šedesátých dal vznik českým menšinám pod Rudohořím a na Liberecku v té jejich podobě, v jaké je nyní nalézáme. Pamatuji se živě, jaké překvapení jsem pocítil, když jsem r. 1879 narazil v okolí Mostu a dále už potom až do Teplic a Ústí na četné české osady, zejména takměř všude, kde byly při dolech postaveny t. zv. dělnické kolonie. Byli to němečtí zaměstnavatelé nebo jejich důlní úředníci, kteří mi vysvětlovali, že domácí rudohorské obyvatelstvo, zakrněvši při domácích průmyslech tamních, nebylo fysicky schopno k těžkým pracím v ohromné pánvi hnědouhelné, když kolejové dráhy, jí naděl a napříč provedené, náhle rozsáhlý odbyt zabezpečovaly. Agenti sháněli český lid z Kladenska, Radnicka a z jiných končin do kraje podkrušnohorského. Kdekoliv pak v této oblasti i v celém německém kraji na severovýchodě království Českého zvedal se tovární ruch, zavládla nejtrapnější nouze o ženskou čeleď a řemeslnický dorost. Domácí lidé hrnuli se do továren nikoli jen pro větší výdělek, ale také pro větší volnost, kterou jim poskytovalo toto zaměstnání proti poměru čelednímu nebo tovaryšskému.

Ty byly hlavní příčiny onoho rychlého značného prostoupení některých částí německé oblasti jazykové v zemi živly národně českými. Také soukromí čeští úředníci báňští, tovární

i obchodní přirozenou měrou se tu množili; německých nebylo dostatek, takových, kteří by vzhledem k dělnictvu či vzhledem k obchodní klientele ovládali dostatečnou měrou oba jazyky zemské, bylo vůbec mezi Němci pokrovnou. Nešel tam arci nikdo, kdo doma měl výživu stejně dobrou, ale nešel vůbec nikdo nevolán a nehledán; potřeba vedla všechny, i ty, kteří tam šli, i ty, ke kterým šli. Na to počalo asi záhy se zapomínat a již za času mého zmíněného dlouhého cestování slyšel jsem od kněží i politických úředníků stesky, že z národních příčin překáží se konání bohoslužeb, na př. kázání v jazyku českém, ano už tehdy udály se pod Rudohořím první případy, že v českém nápisu na kříži náhrobním se spatřovala provokace a ohrožení německého rázu příslušné obce. Poměry se zostřovaly více a více za hnutí, které bylo vyvoláno vydáním jazykových nařízení z r. 1880. Pronásledování lidí menšinových, kteří, když prodávali práci rukou svých, nebyli ochotni prodati spolu duši svou, nabývalo krutosti, jež rostoucí měrou pobuřovalo všecek český lid. A také toto zostření poměrů dosahuje stupně nejvyššího v letech devadesátých, právě v době pořádání obou výše zmíněných výstav, mezi zápasy punktačními a po nich. —

Naše veřejnost, kterýmž slovem se zde vyrozumívají především politikové a časopisectvo, pohlížela té doby a ještě hodnou chvíli potom na tvoření a houstnutí menšin jako na kus národního úspěchu. Spatřovala v menšinách jakýsi způsob předvoje ve službách národní ex-

panse. S netajeným přichlubováním se připomínalo, jak ti Němci potřebují našich pilných lidí, dovednějších a při tom skromnějších. Nikdo se opravdově nezamyslel nad příčinami toho jevu, nikdo nezatrudil. Ano ještě ke konci r. 1900, když jsem v »Českém klubu« znova a s důrazem vytkl povážlivost vzniku a růstu českých menšin na severu českém, radě jej pod stejné hledisko, jako české stěhování do Vídně i do mimorakouské ciziny, když jsem ve všem tom jen viděl nejbolestnější svědectví naší hospodářské slabosti, ježto nedovedeme své lidi na domácí půdě uživit,¹⁾ ještě tehdy vyvolaly moje výklady polemiku, která proti mně vedla do boje stanovisko expansní, stavíc kolonizační jevy u starých i novějších národů v obdobu k českému stěhování dělníků za lepší skývou chleba, které vlastní domov poskytnouti nemůže.

Třeba však ještě otázka menšinová nebyla uváděna v tak těsné a výrazné spojení s úvahami o našich nedostatcích hospodářských, jakožto jeden z hlavních následků jejich, přece již začala veřejnost zvláštními našimi národohospodářskými problémy obírat se naléhavěji. V ovzduší vytvořeném jednak vzrušujícími dojmy útisku menšinového, jednak výsledkem výstav z r. 1891 a 1895 vznikají roku 1896 pokusy zvláštní organizace. Resolucí poslanců národní strany svobodomyšlné ze srpna 1896

¹⁾ Znění v »Hl. N.« z 29. a 30. listopadu. Ovšem již totéž stanovisko v příčině původu menšin v úvaze o menšinové resoluci poslanců národní strany svobodomyšlné, o níž je dále v textu řeč. (»Hl. Nár.« z 25. srpna 1896.)

vysloven záměr, hospodářskými prostředky zasáhnouti v poměry menšin, založiti totiž k ochraně jich a české půdy zvláštní národní fond menšinový. S druhé strany pak z lůna moravské strany lidové vyšel téhož roku popud k utvoření společné národní organizace, jejímž úkolem by bylo, zdělávati plány postupní, dle nichž by kapitál český měl se šířiti na jednotlivé okruhy výrobní, organisovati a vésti ve prospěch odbytu českých výrobků mezinárodní reklamu a vykonati vliv na regulaci odbytu, vůbec pak povzbuzovati podnikavost. Tiskem, přednáškami, informační službou, stykem se zahraničnými agenturami atd. mělo se účelu tomu sloužiti. Plán byl pojat celkem velmi rozsáhle, namnoze až ideologicky, ač vlastně nějak zjevně ještě nevybočoval z mezí práce poučovací, povzbuzovací a informační, a potud ani zásadně nebyl v rozporu se staršími liberálními názory. Ale z podnětu daného vzešlo založení Národohospodářské společnosti české s některými místními odbory, orgánů, které již svou existencí svědčily o vědomí jisté potřeby. Zatím arci, zvláště na Moravě, v národnostním boji, proti nadvládě německých menšin podnikaném, občas sahalo se k organisovanému bojkotu firem německých, zde nejčastěji vlastně německo-židovských. Heslo »svůj k svému«, od počátku pilně pronásledované se strany vládní, mělo zde pouhý ráz odvetný, nekupovati od jistých lidí, beze všeho dalšího zásadního zřetele k původu zboží, o něž šlo. Tedy »svůj k svému« jako pouhý prostředek pro kon-

kretní místní úkoly v zápasu národnostním, při němž se více zdůrazňuje stránka negativní, tedy právě bojkotová, nežli nějaký pozitivní, soustavně pojatý národohospodářský cíl. Národohospodářsky vzdělaní lidé tou dobou u nás ještě pocítovali jistý ostych zaujmouti k heslu »svůj k svému« zřejmé stanovisko. Ale pomalu ledy tály. V časopisectvu českém, kde národohospodářské záležitosti bývaly strkány do koutka, když právě někde zbyl, rostlo uznání jejich důležitosti, poskytovalo se jim stále více i význačného místa. Skoro sama sebou z ryze bojkotového a právě proto zhusta nechutného a zneužívaného hesla »svůj k svému« vyvíjela se formule vyšším zřetelem národním, snahou po odklizení jednostrannosti našeho dosavadního vývoje společenského opodstatněná, s hledišť ethického určitými výhradami opatřená. Zkrátka, do národa na všech stranách pronikalo vědomí, že není samozřejmo, stavěti hospodářský život mimo všecky jiné než hospodářské zřetele, že i na trhu samém mohou se uplatniti jiné než ryze soukromohospodářské pohnutky, a to prostě proto, že všechno hospodářství jest pouhým prostředkem ve službě vyšších lidských cílů. Toto pojetí věci sice si prorazilo průchod dříve ještě, než vystoupili prof. Wieser a Rauchberg se svými známými statistickými pracemi. Ale přese všechn odpor, který se zvedl proti správnosti ciferních výsledků jistých jejich tvrzení, sluší přece uznati, že oni přispěli k sebevzpamatování českému o našem národohospodářském postavení a o veli-

kých nezbytnostech národních z něho plynoucích více než kdokoliv z nás, kteří jsme dávno před nimi rozpoznali povážlivé nebezpečí národní uvažující o neblahých příčinách, nutcích české lidí ke stěhování do cizích oblastí za chlebem, jehož doma dosti nenajdou. Poslední jednání v tomto vysoce poutavém dramatu tvoří všestranné dovršení hospodářského boje proti Čechům, se strany Němců v Čechách dávno již podnikaného. Vede se tolikerými způsoby, že jest věru čas, jednou je dopodrobna roztržiti a rozebrati.

II.

Dojímá divně, zatracuje-li se v člancích německých listův a v resolucích německých korporací české »Svůj k svému« jako bohopustý pych na nedotknutelné roli národohospodářské. Bezděky nám oživuje v paměti podobenství Písma o člověku, který vidí třísku v oku bližního, ve vlastním břevna necítě. Neboť v pravdě jest německý život a ruch v zemích českých již drahně let a venkonce naplněn a skrz naskrz prosáknut prováděním té zásady. Prováděním mnohem pestřejším, různotvárnějším, nežli v českém jest vůbec možno. A právě tento rozdíl ve způsobech i jejich možnostech vyplývá nevyhnutelně z odchylností celkových hospodářských posic obou národností.

Stává se arci, že i ne jeden rozšafný Němec jeví úžas překvapení, když se mu řekne: »Vždyť vaši lidé to začali provozovati, provádějí déle než naši a rozmanitějšími způsoby!«

To podivení — nikoliv lícené, skutečně — souvisí s úzkým pojmáním hospodářského hesla »Svůj k svému«. Myslívat se při vyslovení jeho obyčejně jen na »Svůj k svému« při nákupech. Tedy na věci, k jakým na příklad pobízí výzva na pověstné nápadné tabuli u nádraží libereckého, hlásající »Deutsche, kauft bei Deutschen«, kteréžto tabuli a výzvě neublížil ani nejnovější výnos pana předsedy ministerského, proti hospodářskému bojkotu v Čechách vydaný.²⁾ Zkrátka pojem hospodářského »Svůj k svému« němečtí lidé celkem chápou jen s hlediště nákupův a prodejův. Ale nejen němečtí lidé, také celkem čeští.

A jak se podobá, trvá i vláda při témže omezeném zřeteli. Že se vzchopila k výroku zatracujícímu hospodářský bojkot teprve, když se ozvaly německé stížnosti na české »Svůj k svému«, bylo právem hned po vydání řečeného výnosu vytčeno jako nový důkaz nám již dobře známého dvojího lokte. Mohlo se však vytknouti více. Mohlo se na př. připomenouti, jak německý ministr-krajan v prvním ministerstvu barona Bienertha nazejtří po svém jmenování ministrem slovy dost okatými Němcům, také alpským, hospodářské »Svůj k svému« kladl na srdce, když vyzýval Němce v interviewu, o němž zpráva bez pokusu vyvrácení prošla všemi německými novinami, aby oni tak hospodářsky k sobě drželi, by proti čilejším Slovanům svou starou jazykovou

²⁾ Miněn jest tu onen protibojkotový výnos v původním znění svém.

državu zachovali.³⁾ Leč to patří na jiný účet. Výnos Bienerthův svědčil, že vláda viděla hospodářský boj národnostní, jen pokud jde o »Svůj k svému« při nákupech. A přece nestojí ani mnoho přemýšlení, aby se poznalo, že v jistém oboru, na nějž při hospodářském pojmání zásady »Svůj k svému« už dokonce ani se nepomýšlívá, stala se sama vláda v praktikování té zásady spolupracovníci, ovšem kde se praktikuje proti nám Čechům.

Chťejíce tudíž pokusit se o jistou klasifikaci hospodářského »Svůj k svému«, provozovaného v zemích našich Němci, neřídíme se chronologickým postupem, jakým jednotlivé způsoby se dostavily, nýbrž dáváme podle zásady »komu čest, tomu čest« přednost tomu z nich, při kterém sama vysoká vláda jest spolupracovníci. Máme na zřeteli v y t l a č o v á n í č e s k é h o ú ř e d n i c t v a z t. ř e č. u z a v ř e n é h o ú z e m í n ě m e c k é h o. Dalo by se v té příčině prostě otisknouti, co jsem o sociálně-hospodářské stránce toho vytlačovacího procesu pověděl již na místech jiných.⁴⁾ Bohu-

³⁾ Jmenován ministrem byl Dr. Schreiner dne 15. listopadu a 17. téhož měsíce vyslovil se k redaktorovi „Innsbrucker Nachrichten“: „Spojení všech Němců nesmí se vztahovati pouze na obor národní, nýbrž zvláště též se uskutečňovati na poli hospodářském, aby Němce v Čechách, jakož i v zemích alpských, kde je ohrožují čilejší někdý Slovinci a Vlachové, tak posílili, by všude naše stará jazyková država byla naprosto nedotčenou zachována.“ (Dle totožného znění v „Bohemii“ a „Neue Freie Presse“ ze dne 18. listopadu 1908.)

⁴⁾ Hlavně v přednášce, vykonané dne 18. června 1908 na výstavišti pražském při oslavě pětasedmdesátiletého

dík však jasnější uvědomění o sociálních jevech, které jsou v příčinné spoji s dějem našeho národního obrození, ve vzdělaných vrstvách národa přece už proniká, takže mohu se vyjádřit stručněji.

Ti z našich nejstarších vrstevníků, kterých mládí sahalo ještě do dob Jungmannovských, když konečně znamenali, jak začínáme jakostí svého umění a písemnictví jiné kulturní národy měrou dříve ani zdáli netušenou doháněti, jásavé radosti svých duší ulevovali slovem o zázraku našeho díla obrozovacího. Toto ryze obrazné vyjádření jim později bralo se ve zlé. S učenou pósou se jim dokazovalo, že také zde, jako všude jinde, vše se dá příčinně vysvětliti. Ba že dá. Naše kulturní povznesení na úroveň, v umění a písemnictví dosaženou, bylo možno bez zázraku. Ale zajisté bývalo by možno jen převelikým zázrakem, abychom byli, řekněme třeba ještě o půl století později, Němcům v zemi také se vyrovnali sociálními posicemi, kapitálovou silou a vydatností svého zastoupení ve velkých podnicích průmyslových a obchodních. Kdybychom tedy v národě svém byli dospěli k totožné s nimi skladbě sociální a stejné síle hospodářské. Kdo se nad tím trochu zamyslí, pochopí, že národu, jenž na počátku století XIX. byl zredukován takřka jen na vrstvy drobného řemeslnictva, podda-

---

trvání Jednoty průmyslové, kterážto přednáška pak byla otiskána v „Národohosp. Obzoru“ (září 1908). Podobně dříve ve velkonočním článku úvodním v „Politik“ z 31. března 1907. — Politické časopisy, až na nejkrovnější výjimky, výkladů těch si nepovšimly.

ného lidu venkovského a osobně svobodného dělnictva, tehdy počtem ještě nevalného, nemohly narůstí společenským vzestupem tak rychle všechny tak řečené vyšší třídy, které mu germanisace vzala a k tomu ještě ty z brusu nové třídy v oborech velkopodnikání, jejichž vznik byl podporován hospodářskou politikou absolutního státu a rozvojem novověké techniky. Spadajíť právě počátky tvoření těchto nových tříd a vrcholy díla germanisačního u nás časově v jedno. Čím menší byla národní uvědomělost u nás, tím větší podmanivá moc i těchto nově vzniklých tříd, jež byly německé a svůj národnostně jazykový ráz vtiskovaly bezděčně každému, kdo se v ně šinul. Ale vyšinutí v ně bylo českým lidem už o sobě snadnější, žeť oni se vůbec rodili do jiných prostředí — do světa vesnických chalup a městských malodílen nebo dělnických domků. A přece i v tomto světě českém klíčily touhy po výšinu, nescházelo v něm energie sociálního vzestupu. Jen že ona podléhá co do směru uplatnění svému prostředí, ovládána jsouc příklady svého okolí a jeho hospodářskými možnostmi. Kdežto Němec nebo poněmčený Čech v celé severní oblasti země a v městech vnitřa ssál do sebe názory a vzněty cílých výrobišť, mohutnějících závodů, rozpínavého trhu, český člověk, po něčem lepším bažící, byl mocí snah a myšlenkových směrů svého společenského okolí puzen a odkázán na dráhy životní, k nimž přístup otevírá školní studium. Společensky vzestupující Čech stával se knězem, učitelem, úředníkem, lékařem, advokátem, po případě

inženýrem a t. p. I ti Čechové, kteří v oboru povolání učených vyšvihli se do vrstev vyšších, vydání byli nejen vydatnějším nátlaku germanisující moci státní, nýbrž také odnárodnující vlivům všech těm vrstvám společensky bližších stupňů v povoláních ostatních, ovšem skoro výlučně Němci osazených.

Než přece jen napařád přibývalo českého živlu národně uvědomělého v třídách provozujících výkony duchové, byť převahou v poměru služebním, a tím se šířila a sílila jejich působivost jakožto prostředí, jež určovalo směry povolání v českém dorostu. Nejen v dorostu, který chtěl zůstat v okruhu povolání přiměřených společenské úrovni, na niž se vyšinuli již otcové, nýbrž také v tom, který o výšvih teprve sám usiloval.

I tak poskytují novější dějiny zemí českých neobyčejně poutavý obraz odchýlné tendence ve tvoření tříd u obou je obývajících kmenů národních, namnoze promíšeně mezi sebou žijících. Obojí ta tendence nezakládá se na nějakých národních vlastnostech zděděných; bylať by jinak nutně se osvědčila v těch příčinách rozdílnost nadání mezi poněmčenými Čechy a ryzími Němci. Vyplývá jen z dějinných osudův obou kmenův a zejména toho stavu, v jakém byli, když u nás poněmčující absolutismus v hospodářském směru jal se podněcovati a zvelebovati průmysl a přetvoření společenské odtud pocházející bylo podporováno i velkými převraty techniky. U jednoho z obou kmenů vytvářejí se společenská prostředí, jejichž uchvacující síla budí a udržuje

puď k rozpínavé činnosti vydělkové, k nasa-zování sil duševních v boji o zisky průmyslové a obchodní. U druhého společenské dychtění vzestupné zračí se v rostoucím návalu do povolání učených, zvláště do postavení s pevnými příjmy. Ale souběžný ten děj, pro pozorovatele tak poutavý, zakládá se na dějinných nutnostech, vyplývá z nich přímo s jakousi přirozenou zákonností a jeví setrvačnost, dokud zásahy veřejné moci nebo pronikavé mravní nátlaky nevynutí nějaký obrat. Jest vědecky zcela přípustno říci, že se takto vyvinula zcela bezděčně jistá společenská dělba práce, i statistického vyjádření schopná, následkem které přecházel do území německého náš nadbytek inteligentů pro různé osobní služby vychová-ných, kdežto přebytek podnikatelských talentů německých naopak do našeho. Že tu byla a jest takového rázu dělba, jest nejjasněji viděti z poměrného nedostatku německých úředníků se všemi známými a právem pohoršujícími důsledek při nynějších povyšováních. Na čí straně byla z toho celého stavu věcí větší výhoda s hledišť moci společenské a tudíž i politické, netřeba doličovati.

Povolujíc nátlaku Němců, nespokojených s národnostními důsledky tvoření menšin českých, o němž byla již dříve řeč a kteréž s dělbu právě vzpomenutou tak úzce souviselo, počala vláda hověti naléhavým žádostem po vyklí-zování českých úředníků z německého území, a to přese všecky rozpaky, jež jí působí nedostatek německého úřednického dorostu, aspoň křesťanského, a přese všecku dosavadní

tradici byrokratickou. Ať vědomě nebo nevědomky odhodlala se tím ke skutku velikého zásadního dosahu, k mocenskému zásahu do tendencí vývoje společenského, které se zakládaly na vnitřních nutnostech, k zásahu, jenž zvracel bezohledně a bez vyrovnávajících korektur, co vplynulo a vyplývalo z nutnosti dějinné.

Odvádělo by příliš od vlastního předmětu těchto úvah, kdybych se pouštěl do politické stránky nynějších štvanic proti českému úřednictvu státnímu v německých oblastech, kdybych dokonce chtěl připomínati, jak také požadavek, že má německý občan býti souzen a spravován německým úředníkem, s německé strany se pojímá a vynucuje nikoliv jako zásada, nýbrž jako privilegium, to jest jedině pro Němce, kdežto ani jim ani byrokratické praxi po dlouhé doby a zvláště za panování liberálních ministerstev německých nevadilo, posílati do českých krajů politické, finanční i soudní úředníky, jazyka lidu žalostně neznalé. Zde běží však o prostá fakta sociálně-hospodářská a k těm především náleží, že vyčišťovací úsilí neobmezuje se pouze na úředníky ve vlastním slova smyslu, nýbrž i na zřízence drah a jiné podobné kategorie osob. A vyčišťovacím snahám těmto napomáhá se všemi způsoby společenského útisku i hrubým násilím, zvláště pak nátlakem, konaným na vlastníky domů, aby české úředníky a zřízence vypověděli z bytů a vypovězeným aby nikde se bytu nedostalo. Toto vypovídání z bytů slouží zřejmě tendenci vyčišťo-

vací, má totiž opravdu za účel vynutit odstranění českých úředníků z příslušných měst.
Bojkot vyklizovací!

Vedle vypovídání se záměrem vypuzovacím pěstuje se též vypovídání z bytu a práce, jehož cílem není vyčišťování, leda zde onde v mezích ryze lokálních, nýbrž pouhé z a s t r a š e n í českých dělníkův a jiných lidí poměrně závislejších, opovažují-li se zřejmě hlásiti se ke své národnosti, na př. posíláním dětí do české školy, účasti v českých spolcích, byť jen zábavních, a t. p. Jest na jevě, že vypovídáním takovým z bytů a ovšem i vypovídáním jich z práce za živý svět by se nechtělo způsobiti vyklizení českého živlu dělnického z tak řečené německé jazykové oblasti. Vždyť jsou všichni ti čeští dělníci, dozorcí i velkou měrou účetní a jiní soukromí úředníci tak nezbytným činitelem celého průmyslového ruchu oněch míst a krajín, živlem tak nenahraditelným neb aspoň ne v dozírné době nahraditelným, že by vypuzení jejich mělo porážnu účinky katastrofální. Zde tedy jde pouze o prostředek zastrašovací, o zlomení odporu, o udolání národního sebevědomí výhrůžkou hospodářských újem a nesnází existenčních.
Bojkot z a s t r a š o v a c í.

Společnou stránkou všech posud dotčených způsobů hospodářského boje německého proti živlům českým jest tedy bojkotový ráz. S hlediska klasifikačního není věc tak jednoduchou při třetím hlavním prováděcím způsobu německého »Svůj k svému« — při »Svůj

k svému« nákupovém. Především praktikuje se ono na prostore mnohem větší, než oba způsoby bojkotu dosud uvedené. Nikoliv totiž jen v místech, kde jsou Němci ve většinách, nýbrž i tam, kde sami tvoří menšiny, nad to pak v každém případě i daleko přes meze místní. V území, kde se praktikují obě dříve zmíněné formy bojkotu, přidružuje se k nim tedy spolu také zabraňování přístupu na trhy českým prodávacům, vyvěšování plakátů, vybízejících k bojkotu českých závodů, šíření varovacích adresářů v časopisech a mnohé jiné ještě důraznější prostředky, jejichž podrobnosti tvoří stálou rubriku denního tisku. Kdokoliv z nás z příčin jakýchkoliv přichází do německých krajů v Čechách, nemohl se nepotkat s nějakým podobného druhu úkazem. Jenom co se týče tendence, zdá se, jako by nákupové »Svůj k svému« i v těch krajinách pozbyvalo již výhradného rázu bojkotu, proti českým národním menšinám namířeného, a rozšiřovalo se zásadně v bojkot všeho zboží českého původu. Jsou lidé, kteří jej berou se vší důkladností a důsledností. Snad nejdůsledněji poslanec, který v pražských německých listech před vánočními se zpovídal, jak nerad od samých Němců v Praze něco kupuje; neboť jest prý pravděpodobno, že prodavač nabyl zboží z české ruky! (Bohemia, 26. listop. 1908.) Zásadní bojkotní tendence vystoupila do popředí zvláště po posledních událostech pražských, hledajíc i nalézajíc odezvy také za hranicemi. Německé »Svůj k svému« halí se tu v roucho odvety za domnělé útlisky Němců

v Čechách. Tedy bojkot provozovaný s tendencí odplaty za určité zlo — b o y k o t o d v e t o v ý. Ovšem řekněme: selže časem i nejmenější smysl třídivý, jde-li o přesné odlišení uvedených dosud forem bojkotu. Neboť také tvary dříve uvedené byly často motivovány odvetově, a to nejenom po nějakých demonstracích protiněmeckých v Praze či jinde podniknutých, nýbrž i když nebylo takového zvláštního titulu. A věru, spatřuje-li se již v pouhé existenci české menšiny útlisk na německví páchaný, v každém jejím projevu životním, i když se odehrává mezi čtyřmi stěnami, provokace, ne-li útok na německví, pak by všechny uvedené tvary bojkotové spadaly pod kategorii odvetnou. Podle subjektivního pojmání německých nacionalistů také spadají. Pátráme-li však po určitějších objektivních rysech, přijde se, tuším, na všechn způsob k takovému asi přírodopisu německého »Svůj k svému«, jaký jsme tu nastínili. Ovšem jen, pokud jest toto »Svůj k svému« bojkotovým. Nesluší totiž naproti typickým formám dosud vylíčeným přehlédnutí odchýlný ráz pohnutí německého »Svůj k svému«, jak ono se provozuje v městech většinou německých nebo s vládnoucí menšinou německou, pokud taková města jsou obklopena českým okolím, též jak se provozuje na jazykových ostrovech německých.

Odkud takový rozdíl v tendencích »Svůj k svému« naproti pěstování jeho ve velkých souvislých obvodech německých, není nesnadno vystihnouti. Že by totiž někdo doopravdy se

obával počestění nynějších rozsáhlých krajů t. ř. německého území v Čechách a obdobných oblastí na Moravě nebo ve Slezsku, nelze vážně si představití. I počet takových obcí v řečeném území, jež po nějakém značném rozšíření volebního práva obecního mohly by dostat správu zcela českou nebo většinou českou, jest příliš nepatrný, i kdyby měla imigrace českých sil pracovních dosavadní měrou potrvati. Boj podnikaný v těchto územích proti českým menšinám m. j. též hospodářskými zbraněmi, má tedy nepochybně určitější vztahy k jistým daleko se pnoucím politickým cílům. Jinak by jeho až zběsilá úpornost nebyla vůbec ani pochopitelná. Jinak je to ovšem s řečenými místy, bezprostředně českým životem obklopenými, nebo na německých ostrovech jazykových. Tam jde vskutku o zachování a zachránění národního rázu — kdežto v Čechoněmcích (Deutschböhmen) nikde není vážně ohrožen — a k němu se pracuje, byť i prostředky obdobnými, zejména také při obecních zadávkách, a všelikými drobnými výhodami, kterými se působí na rodiče, aby posílali děti do německých opatroven a škol atd.

Není sice postavení měst smíšených s většinami českými a obecní vládou českou úplně obdobné poměrům měst posléze řečených — býváť již sociální složení jejich jiné nežli měst národně smíšených s vládou německou, a tudíž není ani možnosti prostředků zcela totožných, zejména odnárodňovacích naproti druhé straně — leč v podstatě snah jsou tu přece obdoby velmi blízké a bylo by tudíž nesprávně »Svůj k své-

mu« dotýčných německých měst a míst házeti do jednoho pytle s boykotovým hnutím v tak zvaném uzavřeném území německém. O vyklizovacím, zastrahovacím, ano též odvetovém boykotu tu není ani řeči. Není možný.

Zvláště určitě vystupuje rozdílnost cíle i z částí prostředků německého »Svůj k svému« v městech s menšinami německými, ne-li početně, aspoň hospodářsky značnými, jakým v Čechách jest především sama Praha. V německém obyvatelstvu pražském panuje od dlouhých let velmi intenzivní »Svůj k svému«, z části na zajímavých organisacích spočívající. Na kolik sám mohu se pamatovati, začíná se organisovati již v těch časích, když se prokázala bezvyslednost německých kandidatur v Praze do říšské rady, sněmu i do sboru obecních starších. Zvláštní organisace slouží k vábení a udržení německých řemeslníků, služek, studentů. I na opatrovny, připravující děti českých rodičů pro německou školu, nesluší zapomínati. Byl by to i pro ryze sociologické vypsání, žádným mimotním zřetelem neovládané, poutavý kus práce, vystihnouti ve všech podrobnostech souhrn všech těchto zařízení a snah, kteréž nemohou míti jiného cíle nežli zachování podobné menšiny, aby se nescvrkla na pouhý hlouček několika zámožných rodin. I zasahování mocných peněžních ústavů, jakým je na př. Česká spořitelna v Praze, do tohoto úsilí podporami, dozoru širší veřejností unikajícími, patřilo by do toho obrazu. Co z podrobností vniká do časopisů, na př. také do velmi poučné »Deutsche Arbeit«

v Praze vydávané, týká se spíše jenom zevnosti organisace. A vše stojí — i když snah o úroveň divadla, o umění a umělce německé pomíneme — nemalé oběti peněžní. Samozřejmě uplatňuje se v takovém ovzduší v mezích možností i všeliké neorganisované »Svůj k svému«, pokud jde o prameny nákupů. Vše pak nabývá svrchované zajímavosti, když se uváží, že váha a význam německví pražského závisí na Židech. Židé byli svými osudy ode dávna odkázáni na tuhou soudržnost, kteráž jest uprostřed národů evropských svého druhu jediná, nedostižná. Oni jsou typickým nositelem zásady »Svůj k svému« všude po světě. Jejich souvěrecké »Svůj k svému« bývá i v Praze silnější než rozdíl českých a německých Židů.⁵⁾ Naproti tomu jest mezi arijskými Němci pražskými dosti rozšířen duch antisemitský, který jedněm činí důsledné zachování zásady »Svůj k svému« dosti trpkým, nelze-li při něm obejít se bez Židů, kdežto druzí nedovedou ani odpor překonat a jejich »Svůj k svému« jest tudíž odkázáno na kruh nejužší.

Pokusíme-li se o jistý závěrek z tohoto klasifikačního rozběhu, který nepovažujeme za zbytečný, můžeme — snad bez nebezpečí velkého pochybení v podstatě věci i v spravedlnosti úsudku — zahrnouti jej v následující formule: Německé »Svůj k svému«, v zemích českých obecně a intenzivně pěstované, není ani co do cílů ani co do prostředků veskrze totožno. Arcíť pojí je vesměs obecné zájmy německví,

⁵⁾ Toto tvrzení bylo v kruzích českožidovských prohlášeno za nesprávné.

leč v těch širokých mezích se bezprostředně cíle různí.

Na těch širých prostranstvích, na kterých v zemích českých žije německví kompaktně v souvislých sídlech a prostoupené jen menšinami českými více méně značnými (Deutschböhmen v územním smyslu) provádí se »Svůj k svému« nejuživnější a nejurputnější, s velikou rozmanitostí prostředků, krutě, druhdy až nelidsky. A celý ten boj má ráz vzepření proti sociálním důsledkům národného obrození českého. Proto jest menšinový zápas tak urputný, proto všecku naši politiku i politiku Němců v Čechách, ba v celém Rakousku ovládá a stává se nepřekonatelným oříškem pro všecko úsilí o národnostní vyrovnání, o užívání jazyků v úřadech, o menšinové školství. Někdejší ideál státní politiky — úplné poněmčení země, o němž jen lidé povrchně historicky vzdělání se domnívají, že dosažení jeho již bylo poměrně blízkým — selhal. Poněmčení se nepovedlo. Naopak, přese všecky námahy protivné vzmohlo se zase národní vědomí české, nová kultura česká se zrodila a vyvinula v podív všem, kdo neznají, nedovedou vystihnouti příčiny. S obrozením jazyka a literatury bral se zároveň nový sociální vývoj: nové tvoření tříd. Nezapíráme si, že bylo jednostranné a cítíme zlo, které nám pošlo z jednostrannosti jeho a vzchází dosud. Ale právě tato jednostrannost v celém společenském znovuzbudování národa našeho, jevíci se v nadbytečné nabídce sil do zaměstnání ná-

mezdných a do povolání učených, přinesla Němcům veliké hospodářské výhody, zabezpečila jim dostatek pracovních rukou i hlav, když jejich průmyslový ruch vstoupil do velkého rozmachu. Zabezpečila státu dostatek inteligentních sil schopných ke službě v německých krajích, když ruch hospodářský dorost německý vábil ve své kouzelné kruhy. Možno to bylo ovšem jen za cenu vzniku a narůstání českých menšin. Každá taková imigrace dospěje však časem zcela přirozeně k metám, kde ochabne a ustává. Není tedy pomyslení, že by z ní mohlo někdy vzejíti počestění i těch kousků země, kde nynější české menšiny jsou nejsilnější. Ale již samo částečné prostoupení německých sídel těmito menšinami a houževnatost, s jakou ony hájí svůj národní ráz, vadí politickým cílům německví, nejen zdejšího, také zahraničního, jak slýcháme nyní v zahraničních řečech i spisech často a s plastickou srozumitelností.

Německý cíl jest tedy přijmouti všechny hospodářské výhody nevyhnutelné české imigrace, ale vzepřítí se jejím důsledkům národnostním. Mezi prostředky vzepření má největší důležitost hospodářský bojkot. Věcně to není bojkot odvetný; neboť zač odvěta? Za to, že ti lidé menšinoví přišli mezi Němce? Nepřišliť nevolání, byli hledáni. Ale snad odvěta za osudy německých menšin v českých sídlech. Za jaké osudy? Za to, že v zastupitelstvech obcí a ve sborech zájmových nenalézají zastoupení? To jest osud menšin a proti každému dokladu o nešetrnosti k německé men-

šině nepřipuštěním do zastoupení ve správě obecní se vším, co s tím jest spojeno, lze uvéstí doklad jiný, v němž více versa totéž se děje nám. Anebo za ty občasně, vždy politování hodné, ale z psychologie davu pohříchu až příliš snadno vysvětlitelné pouliční výbuchy rozpálené vášně? Leč tato sorta osvědčení naprosto neschází na druhé straně! Zde jde tedy jen o zvláštní účty a protiúčty, které se nesmějí směšovati s trvalým rysem podobných hnutí, jaké vidíme na př. v protičeském ruchu na celém severu českém, od Chebu do Ústí, od Podmokel do Trutnova. Jak maličerným byl by státník, který takové obsáhlé a přes čtvrt století již trvajícím hnutí chtěl by vtěsnati pod dětinské hledíště pouhých výbuchů odvetných, jejichž vlivem jen vlny pravidelného proudu občas a chvilkově se vzednou ještě výše. A tak nelze jiným názvem souborným vystihnouti ráz trvalého protičeského bojkotového hnutí v německých krajích našich než slovy: *hospodářský bojkot z důvodů národnostní politiky*. Za to německé »Svůj k svému« v Praze, jak jsme viděli, pod hledisko bojkotové nespadá. Boykotu v pravém smyslu zde není, nýbrž jisté pozitivní »Svůj k svému«, které má za účel národní menšinu místní jak možno zachovat. Kdyby s ním nebyl spojován ještě napařád lov českých dětí do německých školek a škol a kdyby Němci pražští, sami »Svůj k svému« provozující, tak přespřílili se nerozpalovali pro obdobná snažení mezi Čechy, která vznikla až dávno potom, když už německé »Svůj

k svému« po celé zemi ve všech svých krutých formách bylo v plném proudu, nedalo by se Němcům pražským jejich zachovávací »Svůj k svému« zazlívati. Ano šel bych ještě dál, třeba v nynějších dobách rozrušení nebylo pro takové snahy po krajní objektivnosti snad dosti nálady. V tom, že takové pozitivní »Svůj k svému« neprýští ze snahy někoho poškoditi nebo v existenci ohroziti, nýbrž především z potřeby udržeti své, má toto »Svůj k svému« pražské menšiny německé jistou měrou příbuznost s tím směrem českého »Svůj k svému« (vůbec mnohem mladšího než všechno německé), který jsme již naznačili jako směr pozitivního národohospodářského vlastnictví a kterýž v dalším, konečném svém článku ještě blíže objasníme. Jest to příbuznost jen částečná, pokud právě v obou zásadně nevězí negativný živel, ostří bojkotové. Rozdíl pak jest v tom, že české vlastnictví národohospodářské nemá pouhý ráz zachovávací s tendencí po udržení určitého stavu neb mocenské posice, nýbrž cíl rozvojový. Majít pomocí jeho ušlechtilým a uvědomělým vzpružením mravních povinností národního vlastnictví odčiniti se postupně a bez násilností následky jednostrannosti, kterou přinesl s sebou způsob společenské rekonstrukce naší. Jednostrannosti, která jest spolu původem všeliké menšinové strasti české.

III.

V prvním období našeho obrození národního, kteréž sahá po rok 1848, buditelské dílo

jest výhradně slovesné. Od polovice XIX. věku ke kulturním cílům, ve všem našem písemnictví a umění již výše se pnuocím, přibývá a rychle obecní nové hyblo ducha národního, zájem politický. Pravíme-li, že jsme asi od polovice devadesátých let minulého věku vstoupili do období třetího, máme na zřeteli skutečnost, že u nás od té doby jistou palčivější měrou ujímá se vědomí o nutnostech národní síly hospodářské, aby všemu osvětovému dílu českému, na něž se kladou už měřítka vyspělého národa kulturního, dostalo se zabezpečení bytelnějšího naproti světodějným možnostem, se kterými účtovatí musíme, vědouce a uvažující vše, co kolem nás se děje a stoji. Mohla by zajisté vzejíti otázka, je-li posléze dotčené vědomí dosti rozšířeno, silno i výrazno, aby nám dávalo právo mluvit o takovémto zvláštním a odlišném období, jež by, povedou-li jeho snahy k cíli, teprve dovršilo a zpečetilo dílo národního obrození našeho. — Či je snad tvrzení o novém rázovitém období, do něhož prý jsme teprve nedávno vstoupili, pouhou agitační formulí k podpoře vřelých tužeb jisté části vzdělanstva českého, které starostlivým okem měří rostoucí hospodářskou moc německva a čerpá z ní obavy o naši budoucnost?

Na ty a takové otázky jest nutno dáti si odpověď.

Líšíme-li od prvního období, naplněného úsilím slovesným, druhé, v němž spolu se rozvíjí život politický, nebude sporu o plné oprávněnosti tohoto roztržení. Jenom nesmí se zapome-

noutí na poměr, v jakém jsou výsledky období prvního k politické práci druhého. Událost největšího politického dosahu — bezesvých přirovnání největšího nejen pro nás, ale pro Rakousko vůbec — byla způsobena právě tím nepolitickým dílem buditelem prvního období. Bylo to úspěšné zastavení díla germanizačního. Zlomením germanizačního úsilí nebyla stvořena jen skutečnost největšího kulturního významu, nýbrž dána možnost a utvořena teprve půda pro zvláštní politiku českou. Ale tato zvláštní politika česká zůstala ve svých snahách, programech a akcích omezena na obor záležitostí ústavních a národnostních. Prvým směrem dobře pochopené prospěchy národa vedly ji k ideálům ústavní a správní decentralisace, druhým k požadavkům rovnoprávnosti ve školách a úřadech. Již to o sobě bylo úlohou převelikou. Šedesáté let politického zápasu národního nepřivedlo ji ještě k rozřešení úplnému. Bylo by krivdou, kdybychom nepřiznali, že politikové čeští ve všem ostatním působení svém, tedy v politice hospodářské a sociální, nezapomínali na prospěchy českého lidu, ať šlo o zvelebování zemědělství či průmyslu a obchodu, o železnice a vody, o dělnickou ochranu a sociální pojišťování. Bývali zvláště horlivými zastanci politiky středostavovské, jež počíná našemu živnostenskému a agrárnímu právu ráz svůj vtiskovati právě od té chvíle, kdy oni opustili pasivní odpor. Úhrnem tedy úsilí, aby ráz a obsah obecných zákonů a způsob vykonávání obecné správy státní hověl potřebám

a důležitostí českým. Přes tyto meze však nějaké rázovitě české politiky hospodářsko-sociální nebylo a býti nemohlo; neboť v téže chvíli, kde by se byly staly rozmyšlené a rozhodné o ni pokusy, bývala by stržena pod hledisko národnostní politiky — jak vidíme nyní na př. ve sporech o sídla ředitelstev státních drah, skoro při každé otázce postátníovací, při návrzích o zřízení zemských pojišťoven a m. j. — a problém její, o sobě tak krušný, byl by se stal ještě těžším. Nescházel ovšem prozíravým hlavám mezi politiky českými jisté vědomí o zvláštních národních našich nedostatcích a potřebách hospodářských. Poukázal jsem na příslušné snahy i výroky jejich již v úvodní části této studie. Ale oni, jsouce pravými syny doby své, byli přesvědčeni, že prostou osvěcenou svépomocí jednotlivců, po případě ve formách dobrovolného spolčování, dá se zjednatí náprava. Nepochybovali, že potřebnou tu osvěcenou svépomocí zjednatí lze poučením a povzbuzením mravním. Vidouce, jak mnoho nadání a pracovitosti v lidu českém se osvědčuje, důvěřovali, že na těch kolejích věc půjde již sama sebou.

O nějakých pro budoucnost národa povážlivých tendencích v sociálním vývoji českém, ve směru tvoření tříd společenských a třídního vzestupu mnoho se neuvažovalo. Nás spíše příjemně se dotýkalo, že se šíří české obyvatelstvo po severním pásu země, že ve Vídni roste český živel, že na velkou Rus a na Balkán posíláme inženýry a professory, že v Americe mohutnějí české obce, a že vůbec, kam se

člověk po světě šustne, všude narazí na nějakého Čecha. Hlubší a vlastní »proč« těch úkazů nás dosti nepoutalo. A přece tu šlo také o vážné dědictví z minulosti nejen probuzenské, ale i dřívější, jak výše bylo pověděno. Bylo tedy třeba vyburcování nějakými nápadnými fakty.

Takové vyburcování přinesla krize menšinová. Úporný existenční zápas statečných českých menšin vyvolal po národě organisace pomocné, vzbudil tolik utěšených příkladů velké a trvalé obětavosti, oddané práce a sebezapření, že nelze dost oceniti rozmnožení mravních pokladů v národě, jež odtud pošlo. Proti tomu aktivu mravnímu stojí však veliké passivum na straně národní síly a moci. Kde je bližší spojení s kmenovými sídly národa a k tomu menšina početnější i místně zhuštěná, menšina zachovává se. Ostatku hrozí odnárodnění. Vnukové vystěhovalců do Ameriky, uvědoměných českých vlastenců, už divně drmolí češtinu. Jakou armádu Čechův už poněmčila Vídeň! Klameme se, že sociální úkazy v našem životě, na pohled stejné s těmi, jež pozorujeme u západních národův a Němců, mají totožnou podstatu. Vezměme vylidňování vesnic. Útěk z venkova u nás neznamena národní totéž, co německá »Landflucht« v Rakousku i v říši. Proud německých lidí z krajín zemědělských běře se do měst a průmyslových středů vlastního národa; jde-li do zámoří, tíhne zase z nemalé části do kolonií německých nebo do míst, kde německý kapitál zabezpečil příhodné štace německé výrobě a

tržbě. Kam jdou naši lidé, když tísně úživné je pudí z rodné půdy? Čí moc jdou pozvedati práci svých hlav i paží? Znamé heslo Maxmilianovo »Ich dien'« mohl by si též český člověk dnešní napsati na svůj štít, ale číselna by z něho těžká ironie osudu.

I kdyby nebylo poněmčovacího nátisku naproti českým menšinám, i kdyby jim nikterak se nebránilo žít a prospívati svým národním životem — vyhlídka, že potrvají hospodářské příčiny, které vedou ke tvoření menšin, byla by pro nás jistotou katastrofální. Pohříchu však teprve kruté odnárodnovací utiskování menšin uvědomilo nám povážlivost těch příčin. Jinými slovy: uvědomění jejich vzniklo tehdy, když jejich účinkem vznikl nový předmět národnostního sporu.

Slovem »menšinová krize« nevystihujeme přes to celý krisový dosah svého sociálně-hospodářského stavu. Ač ovšem je vše v příčinných spojitostech, přece vedle ní zřejmě dá se odlišiti ještě jiný kritický stav, který stejně jako krize menšinová kotví ve zvláštnostech společenského vývoje, jenž provází dílo obrození našeho. Snad bychom, aspoň podle hlavní věci, k označení jeho mohli užiti názvu krise středního stavu sloužícího.

Když na počátku sedmdesátých let minulého věku domohli se Poláci své university a Čechové o ni důrazněji se hlásili, neostýchal se jeden z tehdejších vynikajících úředníků v ministerstvu vyučování, svob. pán Dumreicher, nevrle mluvit o agrikulních idiomech, které se tlačí na stolice vysokých škol, o národech, kte-

rým se nedostává ani společenských tříd, ze kterých se rekrutují vysokoškolští učitelé a vědci. Výrok ten náleží k dokladům typické neznalosti českých poměrů, která panovala a dosud namnoze panuje v kruzích německé byrokracie vídeňské. (Ovšem ne pouze vídeňské a také ne jenom byrokracie.) Vždyť přece právě v tom záležel zvláštní ráz sociálního děje, který provázal naše národní obrození, že nám ty třídy se tvořily a stále tvoří. To ovšem nepošlo z obrození samého, nýbrž z časových okolností, za nichž ono se dalo.

Připomenuli jsme si již, jak národohospodářská politika germanisační doby, pracujíc všemi tehdejšími prostředky veřejné moci k rozvoji velkopřemyslu i velkého obchodu a tím ke tvoření nových vyšších tříd podnikatelských, samému našemu dílu obrozovacímu byla na újmu. Tvoříc novou třídu hmotně mocnou, hnala bezděčně vody na mlýny germanisace. Naproti tomu nastaly během XIX. věku jiné proudy, které šly k duhu zrovna tomu způsobu sociálního vzestupu, o němž jsme v předešlém svém článku pravili, že mezi námi až do jednostrannosti se zakořenil. Nedovršujeť se během XIX. století jenom vznik nové plutokratické vrstvy občanské v oboru průmyslu a obchodu, nýbrž tvoří se také měrou nebývalou nové střední stavy v oboru služeb osobních, hojně se vyvíjejících. Agendy správy veřejné nad míru se rozmohly, vynutily si zevrubnější dělbu práce, jevící se rostoucí rozmanitostí větví úřadových, a v každé větvi rozmnožení sil takměř rok od roku stoupající. Nemnožily

se jen státní, také samospráva znenáhla se rozvíjejíc systemisovala si nová a nová místa úřednická. Přibýly k tomu nové tvary dopravy s armádami úředníků, ohromný vzrůst agendy poštovní a telegrafní, mocný rozkvět bank, spořitelen a jiných úvěrních ústavů, vzrůst kontorů fabričných a velkoobchodových. A což ten nikdy nebývalý a netušený rozvoj škol všeho druhu! Vezměme k tomu ještě rozmnožené možnosti působení i výživy pro advokáty, lékaře, inženýry, stavitele i literáty! Kdo chce po stránce sociální XIX. století charakterisovat, nesmí na tuto jeho rázovitou stránku zapomenati. Vítězíci velkopodnikání a nová technika podlamuje namnoze půdu nebo ztěžuje postavení starým stavům středním, nové však zároveň vznikají v říši kvalifikovaných služeb. V Rakousku, v jistých směrech arcí opožděném, úkaz řečený se dostavuje břitčeji teprve v 2. polovici minulého století. Netřeba ani dokládati, kterak tato stránka společenského vývoje šla k duhu právě našemu českému životu v době probuzenské, anať otevírala možnosti k těm druhům sociálního vzestupu, o nichž jsme výše pravili, že byly našim společenským poměrům nepřiměřenější.

Tato nahodilá současnost prospěla dojísta dílu obrození národního; bez ní býval by sociální proces s obrozením souvislý méně příznivý. Stal se však, jak už jsme častěji vytkli, příliš výlučným a musil se státi ještě výlučnějším, než by v povaze věci bylo vězelo, poněvadž sám vývoj školství byl u nás jednostranný. Na různé větve odborného školství došlo příliš

pozdě. A dokud nedošlo, zužovaly se ještě dráhy přístupných »lepší« povolání. Prozíravější hlavy záhy pocítovaly povážlivosti hrozící nám z poměrně příliš četného zřizování gymnasií a reálných škol a návalu do nich. Státní moc, pohříchu, i v oboru průmyslového školství dala se nutit, šlo-li o české. Když vydány uprostřed let osmdesátých t. ř. ordonance Gautschovy, strojil se v lůně důvěrníků poslaneckých pokus užití odporu, jež ordonance vyvolaly v národě českém, k důraznému nátlaku o náhrady na půdě odborného školství — ale politické agitace z podnětu ordonancí rozvlákněly nedaly v té příčině soustavné a soustředěné akci vzejítí. Ostatně vyvinulo se přes to české odborné školství průmyslové i obchodní velmi hojně — jenže i jeho žákům zůstává hlavním působištěm a také ideálem: sloužit. A tak došlo k tomu, že jsou dnes přeplněny všeliké větve povolání, k nimž vede studium gymnasií, ale již také v jiných oborech povolání naskytují se úkazy podobné a hrozí pro dobu blízko dozírnou měrou ještě trapnější.

V době, kdy u nás jednostranné směry v tvoření tříd společenských vedou ke dvojí krizi — krizi menšinové, jež především se dotýká zlomků národa od vlastního těla jeho oddělených, a krizi v oboru povolání duchových, jež povážlivě se zabírá do celého těla národního — nasazuje v německých krajinách Čech vyklizovací boykot své tvrdé páky a zvýšeným boykotem zastrašovací se pracuje k tomu, aby se udolal národní duch menšinový. Důsledky na-

šeho dosavadního vývoje sociálního se dovršují. A z toho vyrůstá palčivě a naléhavě uvědomění o n a š í otázce národohospodářské. Lze tedy, shrneme-li vše, co řečeno, právem tvrdit, že jsme vešli v nové období svého národního díla obrozovacího, v období, jež ráz svůj zvláštní bere z vědomí o palčivých a naléhavých nutnostech národohospodářských? Lze, pokud jest právě nepopíratelným faktem, že vědomí to v jistých vrstvách národa již po nějakou dobu se upevnilo, našlo výrazu v jedné části tisku, a to i denního, a vedlo k jistým organisacím, jako na př. k založení České společnosti národohospodářské i jejích odborů, k založení Národohospodářského ústavu při České akademii, k utvoření Národohospodářského odboru Národní rady, nejnověji k celé řadě nových pokusův o praktické pohánění hospodářského »Svůj k svému«.

Než nezapomeňme přece na jisté rozdíly. Když ke snahám o povznesení jazyka a literatury přibyla působnost politická, zobecnělo v národě vědomí o její nutnosti rychle. Dostavila se sice také záhy různost ideálů politických, jichž pramenem jsou samy rozdílné názory světové, odchylná přesvědčení o nejlepší úpravě ústavní i správní, pojmání poměru církve a státu atd. Přes to vše základní hlediště sporno nebylo, totiž přesvědčení o nevyhnutelnosti zvláštní české politiky. A tak mocným živlem jest národnostní hlediště v politickém životě rakouském, že nejdůležitějším dělítkem stran parlamentních zůstala v Rakousku národnost. Naproti tomu nelze dosud tvrdit,

že by stejně mocně ve všech vrstvách národa, ba třeba jen ve vzdělanějších, bylo zobecnělo vědomí o zvláštních nutnostech národohospodářských, které by zrovna jako jiné nutnosti národní také každému jednotlivci ukládaly jisté podřízení společnému národnímu cíli zachovacímu a rozvojovému. Ba i mezi těmi, kterým to vědomí nechybí, rozcházejí se názory o prostředcích dosud velmi podstatně. Dotýká se tu rozchod mínění i samé přípustnosti a vhodnosti hesla »Svůj k svému« a pokud se ono uznává, hlásá i koná, panují rozdílná mínění též v příčině direktiv jeho provozování. V názorech a akcích, které se týkají ne tak národohospodářských cílů českých, jako spíše cest k jejich dosažení, jasně se tedy odlišuje trojí směr.

Ještě v nejposlednějších dobách, významných náhlým vzplanutím vášnivých tužeb po větším hospodářském osamostatnění národa, ozvaly se hlasy odmítající heslo hospodářského »Svůj k svému«. Nepopírají naši slabost, zvláště v oboru velkého průmyslu a obchodu, neuzavírají se naproti povážlivostem, které z ní plynou vzhledem k budoucnosti národa, všele uznávají potřebu obratu rozhodnějšího; ale nevěří, že by se ho dalo dosáti s trvalým úspěchem a bez zklamání i škod jinak než těmi cestami, které také starší vlastenci měli za vhodné a které se dají shrnouti v heslo: výlučná působnost soukromohospodářských pohnutí a počínův. Oni soudí, jako ten Francouz, který, dle zpráv arci nezaručených, při jednáních o intervenci francouzského kapitálu

v jistém velkém podnikání obce pražské nám pravil, že nám nescházejí peníze, ale duch. Totiž duch svěžího počínu a té zvláštní směsi vypočítavosti a odvahy, jež tvoří podstatu podnikavosti. Na něm především záleží, ale on, dle mínění jejich, uměle vyvolatí neb nahradití se nedá.

Nepodceňujeme těchto hlasů, které se ozvaly ve chvíli, když vržena byla do národa výzva k bojkotu odvetnému za útisk českých menšin a za jisté známé vyzývavosti, ve chvíli, kde se vyrojila myšlenka o potřebě organizované národní kontroly spotřebitelův, u koho kupují, kontroly obchodníkův, u koho zbožím se zásobují, o potřebě zvláštního známkování zboží českého původu — bývalý Kommerzialstempel v novém národnostním vydání — a vyznačování českých firem zvláštními tabulkami. Nepodceňujeme těch hlasů; neboť včas připomenuly nynější velké hospodářské souvislosti mezinárodní i vnitrozemské, při kterých nelze se obejít bez cizích surovin, často ze zemí nejvzdálenějších, při kterých i národové nejvyšší trvají v živých spojeních obchodních, protože jejich základy se ustálily dělbou práce, vzešlou z přirozených a historických příčin. Nepodceňujeme jich také proto, že se jimi důraz klade na důležitost podnikatelské samočinnosti a odpovědnosti, která jest nejbezpečnějším hyblem národohospodářského pokroku. Ostatně v hlasech takových ozývaly se též obavy jistých českých závodů, které jsou odkázány na odbyt mimo kruhy české, na němž spočívá jejich existence, jež mohla by odve-

tami za české »Svůj k svému« bytí poškozena. Lépe by bylo, kdyby silný národohospodářský život český, především průmyslový a obchodní, jedině na takových základech byl se vyvinul v rozměry, jež by starostem o další osud národa ani nedaly vzejítí. Však to se nestalo. Víme, proč státi se ani nemohlo. Nic pak nedovede smazati s myslí našich zkrušující dojem, který nám způsobuje skutečnost, že český člověk se neuzíví na vlastní půdě, že opozdilost naše v oboru průmyslového a obchodního podnikání nutí statisíce Čechů do služeb cizího hospodářského mohutnění a do tuhých zápasů, které se vedou o jejich odnárodnění. Nedovede nám zaplašiti obavy, že tím tíže odoláme v bojích o naše bytí, jež budoucnost může nám přínéstí, budeme-li tou měrou národem námezdníků, jako dosud jsme. Proto nemůže žádná taková úvaha a výstraha způsobit, aby těm, kteří vše to vidí a cítí, bylo lhostejno, kdo vyráběl šat, jímž se strojí, nádobí a nářadí, jehož užívají, papír, na němž píší, nástroje, stroje, pomocné látky, jichž užívají, aby oni zkrátka nebrali si ze všeho toho direktivy pro svůj život hospodářský a nepostavili jej pod velké jednotící hledíště vlastenectví národního. A konec konců — kolem nás všude bují německé »Svůj k svému« všemi možnými směry a nedovoluje nám uspávatí se pohádkami z doby, která hospodářský život považovala za hotovou netykavku naproti všem ostatním cílům a zájmům národním.

Shrneme-li všechny ostatní názory o potřebě zvláštního národního osvědčování hospodář-

ského, jež od právě uvedených se liší, pod obvyklý název »Svůj k svému«, můžeme říci, že se dá vše, co se v dosahu jejich hlásá a koná, zařaditi zase pod dvojí heslo. Nikoli v tom rozumu, že by každý příslušný jednotlivec výhradně jedním neb druhým se řídil — tolik jasnosti v těch věcech obecně nepanuje — nýbrž z potřeby pojmového rozlišení, aby z něho čerpati se dala pevnější vodítka. Potud tedy pravíme, že české »Svůj k svému« má dva směry, jež v praktickém provádění sice často splývají, ale východištěm, prostředky a účinkem se rozcházejí. Jest to jednak »Svůj k svému« o d v e t o v é, jednak směr, který lze nazvati p o s i t i v n ý m n á r o d o h o s p o d á ř s k ý m v l a s t e n e c t v í m.

Odvetové »Svůj k svému« má již svou historii několikaletou. Tvoří však celkem spíše řadu nesouvislých výbuchů, než pravidelný proud důsledné akce. Propuklo již zhusta. Tak ve mnohých městech moravských jako odvěta za nepřátelské skutky německého obyvatelstva. Bezprostředný úspěch býval někdy nápadný, leč ochaboval, když první náraz přestal a do myslí roznícených se vrátil bývalý klid. Starý zvyk zůstal vítězem. Nejsilnějšího výrazu dostalo se odvetovému směru po nedávných událostech pražských. Tu se ozvala nejprudčeji jeho hesla a s nemalým zápalem počalo živé osnování plánů o důslednou praxi a přísné způsoby kontrol výše již zmíněné.

Význačným jest pro tento směr a způsob ráz bojkotový. V popředí zájmu odvetného jest pravidlo nekupovati od jistých firem, buď po-

všechně neb jednotlivě označených, odrazovati jim kupce i třeba hrozbou veřejné potupy. Čím více toto hlediště panuje, tím méně bývá při tom rozhodným původ zboží sám. O či výrobek jde, zůstává pak aspoň zřetelem podřízeným. Připlichtí se snadno také jiné heslo — na př. antisemitské — a leckdo si na ohníčku panujícího vzrušení s úspěchem ohřeje svou polívečku, kdo by při klidném a soudném postupu nejméně ohledu zasluhoval. Také arcí bojkotový způsob postupu vyvolává nejsnáze odezvy protivné, jež zasazují zase rány našim lidem. Vidouce arcí všechny ty hojné úkazy pestrotvarého hospodářského boje německého, pochopíme i bojkotové nálady české. Psychologicky jsou věru snadno vysvětlitelné. Leč také to je známá psychologická zkušenost, že citová vzplanutí dostupují záhy vrcholu a pak ochabují. Historie bojkotových odvet českých podává o tom nemálo dokladů. Než to vše není ještě hlavní věc. Ptáme se: Kyne dobrá čáka národohospodářskému uvědomění českému, když se neobejde bez dočasného podpalu k rozplamenění odvetových agitací, když musí dostati štulec zvenčí, aby se hnulo? A což, kdyby podněty pominuly? Kdyby — dejme tomu — došlo k vyrovnání jazykových sporů, k oboustranně uspokojivému upravení práv menšinových, zkrátka k úplné dohodě národnostní? Pak přestanou odvety a národ český bude v národohospodářském ohledu tam, kde byl, se vši jednostranností a povážlivostí, jež vyplývají z jeho historie a zbyly by jako dědictví germanisační doby, i když by po-

slední tradice germanisační ve výkonech vládních pominula.

V odvetovém »Svůj k svému« má tedy přílišně vrch živel citový, kdežto bezpečnější výsledky jsou možny jen spojením citového hlediště národnostního s postupem záměrným a tedy dobře uváženým; panuje v něm živel nestálý, houpavý, kdežto jest třeba vodítka pevného, živel číře negativní, kdežto jediná čáka úspěchu může spočívatí v soustředění na něčem pozitivním. Nad to sebe ráznějším a vytrvalejším »Svůj k svému« nevyčerpává se vše, čeho jest potřeba k opravdovému celkovému našemu zvelebení národohospodářskému. Dokud pak se ono provozuje duchem odvetovým, nedá se účelně sečláňkovati s důležitým ostatkem příslušných cílů a snah v jednolítý, ve všech částech souhlasný postup. Arcí možná říci, že přece jen také v odvetovém směru se hlásí národohospodářské uvědomění, jenže ještě v jisté temné, neujasněné, dosud spíše instinktivné podobě. Leč právě proto jest třeba vybavit a vyvésti je z mlhavého šera na jasný den pevných pozitivních cílů. Bez nich se neobejde velká, z nehlubších studní našeho nacionalismu vyvěrající snaha po národohospodářském povznesení českém. Její direktivy nemohou býti závislými na jakýchkoli podnětech odvetných. Při naší velmi živé a silné uvědomělosti národní dostaví se naproti závodu, který by zřejmě nepřátelsky se choval k národnosti naší, k českým lidem a zájmům, odběratelský bojkot sám sebou beze všech výslovných pozevů po pouhém zjištění fakt. To

však je věc mimo vlastní národohospodářský program. Jdeť tu prostě o ukaz obecného národnostního uvědomění. Pro skutečné, plodné, národohospodářské uvědomění může za nejasna, panujícího v ovzduší odvetovém, vzejít i nebezpečí, že bude k zastření a na újmu vlastního národohospodářského zájmu českého zneužíváno vlastenčících zástěrek. Mne vždycky trapně se dotýkají dotěrné zprávy novinové, že ta a ta německá firma odepřela českou odpověď na česky psanou objednávku. Bylo by vždy třeba věděti, musil-li objednatel zrovna vyhledávati tento pramen nákupů, nemohl-li svou národní statečnost prokázati mnohem praktičtěji. Zkrátka všechny takové věci — byť v jednotlivých případech byly odůvodněny — nenáleží do pozitivně národohospodářské práce naší národní.

Když tedy nám nepostačí prostě obmezení na ony prostředky, individuální počín povzbuzující, které pokládali naši otcové za jediné přípustné a také dostatečné, když pak též odvetové »Svůj k svému« nevystihuje právě potřeby, jaké jsou tedy cíle a prostředky pozitivního národohospodářského vlastenectví u národa v takovém postavení, v jakém se nalézá náš, to jest s takovým sociálním rozvrstvením, jaké máme my, a v takovém politickém útvaru, v jakém trváme?

Vytkněme si napřed dvě důležitá základní hledíště.

Nejprve nesmíme nikdy zapomínati, že běží o velký obecný národní cíl. Pod hlediskem zachování jazyka a obnovení vlastního písemní-

ctví šlo buditelům našim, pozeňnané paměti, o nové uzákladnění a všestranné vyvinutí svérázné samobytnosti kulturní. Největší, nejhlubší individuality mezi nimi to také nejjasněji vyslovily a vlastním životem doložily. Ten cíl vyžaduje rozvoj a plodnou působnost všelikých produktivních sil. Nejen na poli duchovém, tak specificky zvaném, nýbrž i na hmotném. Hranice duchové a hmotné činnosti nejsou ostatně přesně odděleny. Co vězí duchové činnosti v zakládání a řízení velkých závodů, jaká rázovitá geniálnost se tu často uplatňuje! Jaká souhra obrazotvornosti a výpočtu charakterisuje úspěšný postup pionýrů, kteří klesťi cestu technickým pokrokům ve službě snazšího a dokonalejšího i obecnějšího ukojení denních potřeb! Všaktě je nevede a nešve vždycky jenom ziskový chtíč, často zrovna táž tvůrčí radost, jaká ovládá badatele a původně tvořícího umělce. Naše společenské zřízení jest arcí takové, že zapřahá ziskové pachtění do bezděčných služeb hojnějšího a lepšího úkoje lidských potřeb a tedy zvýšeného blahobytu, zpříjemnění života, lidštější existence. Ale celkem všechna ta péče a snaha o hmotné stránky lidského života zůstává prostředkem pro obecné veliké kulturní cíle. Čím vědomějším, tím bezpečnějším. Také nám, usilujícím o urychlené odklizení národohospodářské naší opozdilosti, nemůže jít a nejde o nic jiného.

A druhý základní zřetel: Kdybychom tvořili o sobě národnostně jednolité stát, nasadili bychom pro tento doháněcí a urychlovací úkol

hospodářský také svou státní moc, jako činili a činí všichni státové, když pocíťují svou národohospodářskou nedokonalost. Tak činí dnes zejména zase Uhry. Vědecké nauky národohospodářské vycházely vlastně od představ takových národnostně jednolitých států. Proto naši otcové, kteří stáli ke všemu ještě na půdě názorů ryze liberálních, nemohli mítí pochopení pro jiné prostředky hospodářského povznesení českého, než ty, které plynou z hospodářských pohnutek ryze individuálních. Tvořice součást polyglotního státního útvaru a majíce v něm své osobité národní cíle, za něž vedeme své tuhé zápasy, nemůžeme se vzdátí zvláštního národohospodářského snažení těm cílům služebného. Národohospodářský problém jednotlivé národnosti, v politickém svazku s jinými trvající, nedá se odčinití. Nelze-li tedy prostředky veřejné moci dáti do služeb tohoto cíle bez nebezpečí ochromujících politických rozporův a bojů, musí cíl zabezpečítí se jinak. Musí totiž nahradítí se vlivy moci veřejné sesílenou působností mravní moci, všechny články národa takovému cíli podřizující. Chce-li se nám užítí názvu učenějšího, lze věc též vyjádřítí tak, že se má nahradítí stupňovaným a svérázným mutualismem, co zůstatí musí mimo dosah moci kolektivné. Mutualismus značí však působnost pohnutek, které se prýští z vědomí, že sloužíce celku, sloužíme sobě. On býval vždy mocným činitelem společenským. Před časy zakládal se na něm rozkvět cechovnictví, za našich časů rozvoj společenstevních útvarů

a tak řečených zájmových organizací, zvláště dělnických. — Šlo by tedy jen o zvláštní jeho tvar, o národnostní podobu hospodářského mutualismu národnostního. A problém jeho by vypadal asi takto: kterak jest možno pro národnost s jinými, a to z části hospodářsky vyspělejšími, v témže státním svazku zahrnutou dosíci takových úspěchů hospodářského rozvoje, jakých dosahuje státní moc pro celek pomocí cel ochranných, podpor na zřizování průmyslových podniků atd.

Jest však patrno, že ani státní moc, která podporou a ochranou ujímá se národohospodářského zvelebení, na př. povznesení průmyslu a obchodu, nepořídí mnoho, nemůže-li spoléhatí na přiměřenou aktivnost mezi těmi, o jejichž povznesení běží. Nesmí zejména způsobem svých zásahů ujímatí podněty samostatnosti a samoodpovědnosti jednotlivců. Nesmí povahou svého zakročování a svých podpor uspávatí ducha čilosti, badavosti, odvahy a vytrvalosti i všelikých jiných hospodářských ctností. Tím méně bylo by možno obejítí se bez nich národu, který — stojí s jinými, rozdílně vyvinutými a z části hospodářsky vyspělejšími, ve společném svazku státním — za vděk musí vzítí jen takovými prostředky pomocí a ochrany veřejné, jaké státní moc všem měrou jednorodou a nerozlišnou poskytuje; chce-li však dosíci výšinu, k němuž prostředky ony jemu nevystačí, nemůže jinak než soustředěným napětím a stupňováním vlastních sil. To znamená jinými slovy, že naše národohospodářské vlastenectví nemůže se obejítí bez

žádné těch ctností hospodářské energie, na které důraz kladli a jež vzbuditi usilovali starší naši národohospodářští buditelé. Uznávajíc nutnost tuto není a nemůže býti rozdílu mezi jejich hesly a tužbami a tím, po čem se volá u nás nyní. V tom jedině spočívá rozdíl, že oni pokládali za dostatečné, za vrchol dosažitelného dobra, půdu potřebnou takto zúrodniti, na ní však zůstaviti setbu a sklizeň neobmezené a neobmezované působnosti národohospodářského egoismu, jemuž dále nepřisluší v oboru hospodářském ukládati nějaké zřetele národnostní. Naproti tomu — jsouc poučeno dosavadním během věcí a posilováno neklamnými svědectvími, že náš hospodářsky silnější odpůrce národní žádné formy hospodářského boje se neštítí — nechápe naše přítomné vlastenecké hnutí národohospodářské, proč by samo mělo houževnatě lpěti na direktivách, které tento odpůrce pokládá sice pro nás za samozřejmé příkazy hospodářského života, nikoli však také pro sebe, aspoň vzhledem k nám.

I tak tedy pozitivní hospodářské vlastenectví české je sice toho daleko, aby si přálo míti z lidu českého pouhý národ strádající, kteří by tvořili majetek, ale výnosné jeho upotřebení, pokud by se nestalo ve formách uložení v cenových papírech, ponechávali by třeba odpůrcům. Ono však rovněž nepřehlídí, že by nebyl možný žádný rozvoj výrobních sil v národě bez vydatného tvoření kapitálu, a v tom smyslu vítá vše, co podněcuje účelnou spořivost, a to nejen v širokých t. zv. třídách nižších, nýbrž

ve všech. Právě tedy též ve středních i tak řečených vyšších. Neboť na tyto třídy u nás mnohem méně působí příklady našeho nejnebezpečnějšího nepřítele, typického Němce ze Sas i Pruska, jako spíše svůdné vzory vídeňské, kde se žije lehkovážněji a rádo nad poměry.

Také hnutí abstinenci, nyní u nás šířené, je záslužno, ať vychází od kohokoliv — neboť národ střídmy bude silným ve všelikých směrech, také v hospodářském. Náš průmysl pivovarský a lihovarský leká se ostatně přesprávil hnutí toho, jehož úspěchy budou už úctyhodny, zjedná-li si tolik půdy, že zadrží přírost nových a šíření trvajících závodů. Krise nějaké v příslušných větvích průmyslu z takových hnutí snadno nevzejdou, jako není třeba obávat se toho, že by pod heslem »Svůj k svému« náhle způsobem pohromu nesoucím zničily se dosavadní závody odpůrců národních. Tak překotné nebývají úspěchy akcí, jež si musí dobývatí půdu proti utkvělým zvykům širokých vrstev.

Tíže však ještě, než se navyká jednoduchým hospodářským ctnostem, jako na př. spořivosti, nabývá se složitějších hospodářských schopností. Zejména podnikavosti. Bylo již řečeno, jak pošetilou jest fatalistická víra, že podnikavost není v naší národní povaze, že ji nemáme »v krvi«. Lidé, když si představují přecházení jistých názorů a vlastností s pokolení na pokolení v celých velikých společenských skupinách, sahají s naivní moderností k výkladům z osobní neb individuální dědičnosti,

kteřá přece se stává knihou tím více pečatmi uzavřenou, čím více jde o řiši ducha. Což není bližšího výkladu pro nepopíratelné faktum, že na př. průměrem dorost židovský má více čilosti hospodářské a, řekněme to jen, přes ne jednu snad spolu vystupující stinnou stránku mnohem více hospodářských ctností než náš dorost ostatní? A výklad jest tak na snadě a tak prostý. Spočívá v každodenních vlivech myšlenkových a v příkladech ustavičně od dětství působících, v účinku úsudkův a jednání nejbližších osob, v tom stálém pravidelném vnímání a odkoukávání, v ovzduší, v okolí, v »prostředí«. Jako jisté pohyby cvikem se stávají tak snadnými a běžnými, že se vykonávají takřka bezděčně, tak vsaje se do člověka jistý duch smýšlení a konání, že se stane »druhou přírozeností«. Škola, ani přísně odborná, těmi směry nedá více než jisté podklady, hlavně inteligenci, vyplývající ze sterých i tisícových zkušeností. Aplikace směrem samostatné podnikavosti předpokládá vždy ještě něco víc, smysl přinesený z domova neb nabytý, ať bezděčně, ať snahou vědomě řízenou, výchovnou i sebevýchovnou. Proto náš Národohospodářský ústav posílá své stipendisty do vynikajících míst průmyslových a obchodních, aby tam praxí v závodech na slovo vzatých spolu vsáli do sebe ducha podnikatelské čilosti a samohybnosti. Kde tím duchem prosyceno jest celé okolí, v němž lidé dorůstají, není třeba o něj zvláště pečovat. Jinak, kde ho není dosti. Než nelze tu zevrubně vypisovat všecko to »ostatní«, oč jest dbátí, má-li »Svůj k svému«

mítí nějaký podklad a smysl, nějakou čáku trvalé plodnosti a úspěchu. Jen naznačeno mělo být příkladem a poukazem, že pouhé a kusé »Svůj k svému« nemůže vyčerpávat všechen úkol našeho národohospodářského vlastnictví, že má svůj pravý účel a pravé postavení jen v souboru mnoha jiného. Tak dalo by se ještě mnoho hovořit o utrácení sil, času a peněz v naší samosprávě, ve které není ani nehorším zjevem nedostatečná kontrola, nýbrž zhoubnějším ještě jiný nedostatek. Schází jí nápadně duch účelného hospodářství výdajového. Naše spolkaření stává se svou roztržitostí a nedostatkem dělby i jinými svými slabinami zvláštním typem planého luxu národního. Všecky přehojné doklady naší nehospodárnosti soukromé i veřejné nasvědčují spolu — mimochodem řečeno — že by bylo odkud uhradit oběti, kdyby provádění zásady »Svůj k svému« jich vyžadovalo a pokud by jich vyžadovalo.

Není však třeba myslit na oběti. Hrdé a přímo velebnou oddaností dýšící slovo hraběte Štěpána Széchenyia: »Kdybych měl chodit v pytlovině, jen když bude maďarská!« bylo u nás napodobeno a snad i původně vynalezeno v rozličných variacích. Ke slovu bylo blíže než ke skutku, neboť někdy jest i tu pytlovinu určitého původu nesnadno nalézt. Ale jádro věci, o niž také při našem »Svůj k svému« vlastně běží, ve slově tom vězí. »Svůj k svému«, které se spokojuje vědomím, že kupuje od »české firmy«, může být postačitelno, nakolik jde o zboží, jež našimi závody ani jako finální pro-

dukt ze suroviny nutně cizí vyráběti se nedá. Jinak jest úplně cizí intencím velikého srdce Széchenyiova. Chceme-li praxí hesla »Svůj k svému« urychlovati vývoj svých výrobních sil, vznik a rozkvět českých závodů, musí naše odběratelská ochota platiti českému výrobku, pokud jen jest možno a myslitelné, aby českou rukou a českými závody byl vyráběn. To povědělo velmi jadrně nedávno vydané svolání České národohospodářské společnosti a není třeba nic k němu dodávati neb něčeho z něho ujímati. Jdeť právě o to, nahraditi českému vyráběti tou ochotou, co snad odvaze jeho ještě dočasně ujímá větší čilost, větší kapitál neb lepší reklama jiných. Ale nikdo nemá si odvozovati ze spotřebitelské uvědomělosti české nároky bez příslušných povinností v příčině jakosti i ceny. Najdou se lidé, kteří v zanícení svého citu národního nebudou se rozpakovati koupit i draže, vykoupí-li si tím radost, že mají výrobek český. Obecné a dokonce trvalé pravidlo si z toho ve svůj prospěch nikdo nemá odvozovati. Nejmenšího však ohledu s hledišť národního by nezasluhoval, kdo by odběratele předstíráním českého výrobku klamal. V těch příčinách má naše »Svůj k svému« své největší potíže. Jako prosté heslo, vržené mezi lid, ukládá veliké části lidí, v podobném rozeznávání a pátrání neobeznalých, mnoho trudu a nesnází. Zde může páky nasaditi osvícená porada. O tu mají péči míti kruhy osvícenější a mohou na tom polí prokázati neocenitelné služby. Neučiní vždycky vděk všem. Víím na př., že po-

dobný nekřiklavým a účelným způsobem podniknutý pokus v jednom východočeském městě narazil na rozhodný odpor místních českých obchodníků. Rozuměli heslu »Svůj k svému« jen po svém.

Jaké výhledy ze základního jasně pojatého cíle se otevírají pro působnost českého obchodu, českých bank a záložen, také samosprávy, jejíž agendy den ode dne rostou, netřeba snad šíře vykládati. Nade vše jiné pak běží o to, duchem národohospodářského vlastenectví, jakožto nutné a nerozlučné stránky našeho národního vlastenectví vůbec, naplniti všecko naše vychování. Jen když neopustí veliký ethický zřetel, který jest dán vztahem k celkovému národnímu cíli.

Kdyby ideály českého vlastenectví národohospodářského vedením čistých srdcí a schopných hlav všude po národě, i jen všude po jeho vrstvách poměrně příznivěji postavených, kořeny své opravdu hluboko zapustily, během jednoho pokolení přinesly by ovoce, že by snad mnohý mluvil zas o zázraku, zázraku dovršeného obrození národního.

A největší prospěch i tedy největší radost mohlo by z něho míti — Rakousko. Jest třeba povídati proč?

NAKLADATELSTVÍ

JOS. PELCLA V PRAZE

Jest zvláštní, že metafysika a veškero konstruktivní apriorní myšlení jest houževnaté a přikře odmítáno s vědeckého stanoviska. A nemění se tato odmitavost, ani když myšlením vybudované názory dojdou později potvrzení jinou cestou, s jiných hledisk. Věda počítá vždy a všude pouze s hodnotami smyslovými. A jaká pak by to byla věda, jež by chtěla jíti za pověstné Du Bois-Reymondovo »Ignorabimus« (Nepoznáme), za hranice smyslna, do oblasti »nepoznatelna«! Leč bez ohledu na vědecké uznání nebo neuznání opakují se výpravy do toho »nepoznatelna«. »Lidská hloupost« nepřestává toužiti po věcech zdánlivě nedostupných, ba všechny hranice přestupujících (transcendentních) a vždy zase bude se vzpínati »v našem pokročilém století« a neodolají jí ani učené hlavy, které nejsou pouhými stroji na vyrábění myšlenek.

Potřeba prahnoucích duší je všeobecná. Neodstranil jí ani posměch osmnáctého století, ani věk rozumu, ani věk páry a elektřiny. Doposud trvá! Rekněme to krátce. Po století duchovního sucha, ve kterém však hmota rozkvetla v zázraky vynálezů a vědeckých poznatků, sprchává do lidských duší nová vláha. Duchovní svět, plný netušených zárodků, zvolna rozpukává. Zprahlé duše přejí si občerstvení. Všude se jim ho dostává. Proč by u nás nemělo sprchnout?

Tím, co jsme zde řekli, vysloužíme si pravděpodobně výtku mnohých, kteří svůj životní názor přejí si míti vědecky založený, bez náboženských předsudků, bez metafysických dohadů. Horlivější snad vyvezou na hrady protiklerikální houfnice. Nevadí! Nelze oddisputovati vždy znovu se uplatňující potřebu lidské bytosti: věřiti v nesmrtnost. Věřiti, míti náboženství, žiti dle svých mravních zásad nemá nic společného s klerikalismem, bigoterií a církevnictvím.

Nakladatelství Pelclovo předevzalo si, že bude ukazovati nové dráhy lidského ducha. Přes to, že je v českém národě, jenž vyznamenává se hlavně náboženským myšlením a cítěním, přemnoho lidí, toužících po obnovení života duchovního, nedokázala skutečnost, že by nyní bylo dosti smyslu pro podporování ideálních snah.

Naše nakladatelství dovolává se tedy porozumění a pomoci všech přátel idealismu a spiritualismu pro své knihy, nedávno vydané

G. T. FECHNER: O ŽIVOTĚ PO SMRTI,

M. BACIOCCHI: ROZJÍMÁNÍ,

T. KEMPENSKÝ: RŮŽOVÁ ZAHRÁDKA,

jež, aby doznaly největšího rozšíření, prodáváme za velmi levnou cenu, za několik haléřů.

G. T. FECHNER: O ŽIVOTĚ PO SMRTI.

Fechner (nar. 19./4. 1801, zemř. 18./11. 1887), tento podivuhodný myslitel, jemuž osud ničil zrak, aby ho odvrátil od jeho původního povolání a přiklonil k novému, zcela protichůdnému, rozvíjel zcela zvláštní myšlenky o člověku a světě. Lze říci, že navázal na spekulaci spinozovskou a leibnizovskou, aby o dvě desetiletí předběhl myšlenky spiritismu a jiných nauk, podezříváných z blouznění. Jako Spinoza, i Fechner poznává ve světě božskou bytost, jejímž jedním atomem, monadou v monadě, jest člověk. A jako Leibniz zakládal nový spiritualism, Fechner svou naukou o duchovní podstatě člověka i světa bezprostředně předcházel moderní směry spiritualistické.

Základní myšlenkou »Knížky o životě po smrti« (Das Büchlein vom Leben nach dem Tode, 1836) jest pozorování, že člověk nežije pouze v jediné formě bytostní. Člověk se vyvíjí v bytost duchovní a jako duch (ježž nutno si představití jako dynamické středisko) zasahuje ve sféry jiných duchů a zasahován jest činností jiných lidských i mimolidských duchovních bytostí. Fechnerovy úvahy dotýkají se všech vztahů člověka ke společnosti a ke světu a nezapře se v nich nadšený aesthetic, jenž na všech úrovních zkoumá podmínky krásna a sdruzeného s ním dobra a pravdy. Knížku nutno doporučiti pilně a pečlivě četbě, neboť přináší mnoho námětů k přemýšlení o životě. Kniha stojí 40 hal. — Chvilky seš. 33/34.

M. BACIOCCHI: ROZJÍMÁNÍ.

Nelze přikročiti k rozboru knihy s obvyklými nástroji. Plamen duše autorčiny nebojí v knize proto, aby lučebně byl zkoumán, je to oheň na oltáři nejvnitřnější svatyně — a před tím možno jen ztajením dechu hluboko skloniti hlavu v naprosté devoci . . . Není snad druhé knihy na světě, v níž by tak vyznívala rytmická hudba lidské duše, jako v těchto několika náladových obrázcích. Všechno je u Marie Baciocchi hudbou, rytmem. Její

sluch je svrchovaně jemný pro zvuky, jež nedoléhají ke hrubému uchu většiny lidí. Í zrak její je stejně daleký; vidí snad barvy a za barvy, a slyší nad tóny a za tóny. Proto jí příroda i lidé, každý závan větru, každý posun těla, každá změna světelná na obloze povídají víc a jiné stokrát tajuplnější věci, než jiným smrtelníkům. Duše její unikla za obvyklé meze poznání. Miluje prosté zjevy lidské: orače brázdící zemi, rybáče lovící parmy, převozníka, ženy nesoucí břemena chrastí, zpívající dívky i mlčelivé stíny lidské v loďkách za noci. — Kniha stojí 70 hal. Tak o knize napsala *Pavla Moudrá* v „*Ženském Světě*“ č. 9.

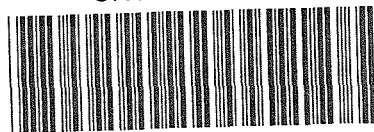
Ano můžeme dle slov D. Tumiaty v jejich zřítelnicích a v jejich slovech postřehnouti nehmotnou duši vlasti. Za vřavy naší doby, uprostřed dramát a bojů tento hlas, živený tichem a klidem, bude se zdátí snad osamělou oásou, zvoucí k odpočinku, k rozjímání, prostému chorob lidských. Lze ji nazvatí duchem osvozeným. Jako ten, jenž odpočívá po vzestupu, ona vzpomíná s myslí jasnou toho, co se dalo tam dole v údolí.

T. KEMPENSKÝ: RŮŽOVÁ ZAHRÁDKA.

Netřeba mnoho slov, zvláště na těchto stránkách. Jsou mezi námi lidé, duchové jemní a hlubocí, již nemohou se odloučiti od Kempenského Následování Krísta. Mnozí moderní by se podivili, kteří rovněž moderní nosí knížečku tu stále při sobě. Doufejme, že tato knížka posud u nás neznámá bude konati své poslání u duší hledajících. Co věta, co řádek, to podněty k vnitřnímu rozzáření, k rozestření se onoho ticha, ve kterém klíčí a dějí se věci veliké. Utěšitel osamělých, duší opuštěných jest náš přelavný mnich, který svojí prostou výmluvností vroucně vyslovil pravdy, tak drahé našemu věku. Čisté nevinné srdce jest mu nade vše vědění a nad všechno umění světa. Takové ryzí nevinné srdce jest on sám. »Zdá se, jako by ani nezamýšlel učinit zvláštní dojem; nestará se ani o chválu, ani o hanu. Píše jen pro sebe — jest tak volný a rovněž i vy cítíte se volnými; mluví k vám, ale není obtížný; slyšíte ne mluvčího, ale pravdu.« Pojmy dobra, zla, hříchů, svatosti jsou totožné jako pojmy krásy. Všecko se rozplývá tu v stoické pojmy pravdy, odevzdanosti a ideálu. Kempenský snímá závoje s věcí a odhaluje nám je v podobě neviděné. Ale ten, kdo k vám mluví, ten mnoho přemýšlel o tom, co praví, a na jednoduchosti slov jeho vidíte, že dlouho zřálo to duchovní ovoce, jež vám podává. Neužívá silných slov, není příkrý — nejtišší forma přechovává prudká a hluboká hnutí duše.

REV15

ÚK PrF MU Brno

3129S31463